

Závěrečný projekt diplomové práce

Celostátní maturitní zkouška žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

1. Výzkumné téma, problémová otázka

Na jaře letošního roku (2011) proběhla tzv. náběhová fáze společné části nové maturitní zkoušky a v příštím školním roce získá celostátní maturita konečnou podobu. Jedním z cílů celostátní maturitní zkoušky je uzpůsobovat podmínky pro její konání žákům se speciálními vzdělávacími potřebami a umožnit jim tak maturitní zkoušku konat takovým způsobem, aby byl minimalizován vliv daného handicapu na výsledky zkoušky a aby byla v nejvyšší možné míře zachována objektivita a srovnatelnost výsledků zkoušky s výsledky intaktní žakovské populace.

Jde o nové téma nejen v oblasti českého školství, ale i ve vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Doposud nebylo možné pozorovat přípravu i samotnou realizaci celostátní maturity bezprostředně před i po jejím konání, a proto považuji za přínosné se touto problematikou zabývat, detailně rozebrat celý koncept „maturity bez handicapu“ a vyhodnotit její přípravu i samotnou realizaci s ohledem na školní rok 2010/2011, popřípadě rok 2011/2012.

Diplomová práce se tedy bude zabývat celostátními maturitami žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, konkrétně žáků se sluchovým postižením a se specifickými poruchami učení. Cílem výzkumného šetření je detailně rozpracovat a následně vyhodnotit koncept celostátní maturitní zkoušky žáků s vybraným typem postižení především v kontextu přípravy a průběhu jejího konání a v souvislosti s okolními institucemi, které se na maturitní zkoušce těchto žáků podílejí.

2. Hlavní a vedlejší výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka zní: *Do jaké míry je ošetřena maturitní zkouška žáků s přiznaným uzpůsobením podmínek zařazených do kategorie Sluchové postižení (SP) a kategorie Specifické poruchy učení a ostatní (SPU-O)?*

Dílčí výzkumné otázky jsou následující:

- *Jakým způsobem žák dosáhne k přiznání uzpůsobení podmínek pro konání maturitní zkoušky?*
- *Jaké jsou procesy vedoucí k zařazení žáka do příslušné skupiny a kategorie?*
- *Jaká je role škol a školských poradenských zařízení při těchto procesech?*
- *Kolik žáků využívá možnosti uzpůsobení podmínek pro konání celostátní maturity?*
- *Jsou tato uzpůsobení pro žáky dostatečná a výhodná?*
- *Jaké pomůcky a možnosti uzpůsobení jsou nejvíce využívány?*
- *Jsou učitelé a pedagogičtí pracovníci dostatečně poučeni o konceptu maturitní zkoušky žáků s daným postižením?*
- *Jaký je postoj samotných žáků k nové maturitě?*

3. Volba výzkumné strategie a její zdůvodnění

Pro tuto práci byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie a to hned z několika důvodů. Zvolené téma je zatím neprobádané, neexistují žádné teorie a je těžké identifikovat proměnné. Cílem práce není zobecnění závěrů na populaci, ale spíše sledování aktérů v jejich přirozeném prostředí a jejich porozumění. Více než s čísly se bude práce zabývat slovy a významy, v průběhu výzkumného šetření budou sbírána všechna dostupná data a bude tak vytvářena zcela nová teorie. Co se týče plánování výzkumu, mohou se měnit zkoumané otázky i metody, plán tedy bude vznikat v průběhu samotné práce (Vlčková, 2004). Všechny uvedené znaky jsou charakteristické právě pro kvalitativní výzkum.

4. Návrh metody sběru dat

Výzkumné šetření se bude opírat především o následující metody sběru dat: polostandardizovaný rozhovor, pozorování a analýzu dokumentů. Zkoumanými jednotkami budou vybraná poradenská zařízení v Brně (speciálně pedagogická centra, pedagogicko-psychologické poradny) a jednotlivé střední školy s maturitními obory, na kterých studují žáci s daným typem postižení. Konkrétně již byly kontaktovány následující zařízení:

- Speciálně pedagogické centrum (dále jen SPC) pro sluchově postižené Brno, Novoměstská
- Pedagogicko-psychologická poradna (dále jen PPP) Brno, Kohoutova
- PPP Brno, Hybešova

Dále ještě budou kontaktovány:

- SPC pro žáky s vadami řeči Brno, Veslařská
- SŠ pro sluchově postižené Brno, Gellnerova
- Gymnázium Integra, Brno
- další střední školy v Brně, ve kterých jsou zařazeni studenti s vybraným typem postižení.

Co se týče způsobu kontaktování, nejprve je třeba oslovit poradenská zařízení a to prostřednictvím emailu či telefonického hovoru. Po navázání kontaktu a následných rozhovorech v těchto zařízeních budou na základě doporučení pedagogických pracovníků v poradnách či centrech dále kontaktováni učitelé konkrétních škol v Brně a to rovněž prostřednictvím emailu či telefonního hovoru a následného rozhovoru v jednotlivých školách.

Výzkumné šetření se bude dále opírat o různé dostupné materiály a dokumenty, které se týkají nejen maturitní zkoušky konkrétních žáků, ale také činnosti škol a školských poradenských pracovišť v souvislosti s konáním této zkoušky.

5. Úryvek z připravovaného nástroje sběru dat

První větší příležitostí ke sběru výzkumných dat byla konzultace se speciální pedagožkou centra pro sluchově postižené v Brně na Novoměstské. Tomuto setkání předcházelo studium odborných materiálů týkajících se nejen maturitní zkoušky žáků se sluchovým postižením, ale

celé koncepce nové maturity. Na základě takto získaných dat jsem se při rozhovoru zaměřila především na následující oblasti:

- počet studentů se sluchovým postižením vedeným SPC Brno, Novoměstská, kteří v letošním roce (2010/2011) konají maturitní zkoušku,
- počet studentů, kteří dosáhnou možnosti přiznání uzpůsobení podmínek (dále jen PUP) pro konání maturity,
- názvy středních škol v Brně a okolí, ve kterých maturanti zkoušku konají,
- informovanost daných studentů a školských pracovníků o možnostech uzpůsobení maturitní zkoušky a jejich zájem o PUP,
- nejčastěji využívané pomůcky a prostředky při konání maturity,
- dostatečnost možností uzpůsobení,
- tvorba posudku studenta – maturanata se sluchovým postižením (SP),
- hlavní přínos celostátní maturity studentů se SP – pozitiva a negativa,
- porovnání nové maturity s minulou koncepcí,
- legislativní ošetření CERMATu a dostatek materiálů a informací;

6. Možné praktické a etické problémy při výzkumu

Z dosavadního průběhu výzkumného šetření spatřuji možný problém při oslovování a navazování kontaktů s některými zařízeními, které nemusí být vždy ochotny spolupracovat. Další obtíže mohou plynout z omezeného množství zkoumaných jednotek, neboť se doposud ukazuje, že studentů s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání celostátní maturitní zkoušky není mnoho.

7. Terénní poznámky a záznam z prvního realizovaného rozhovoru

Při rozhovoru se speciální pedagožkou centra pro sluchově postižené v Brně jsem měla předem nachystané otázky, které se týkaly výše popsaných oblastí. V průběhu tohoto rozhovoru jsem však byla otevřená i jiným námětům, jako jsou například osobní zkušenosti a názory speciální pedagožky, a proto jsem svůj plán otázek doplňovala o otázky nové, které mě napadaly až v průběhu jeho konání.

Zjistila jsem, že v letošním školním roce bude maturitní zkoušku skládat celkem 11 studentů se sluchovým postižením, kteří jsou vedeni daným SPC, přičemž 8 z nich navštěvuje SŠ a OU pro sluchově postižené v Brně, na ulici Gellnerova a zbylí 3 studenti jsou integrováni v různých typech středních škol v Brně a okolí. Téměř všichni jsou zařazeni do III. skupiny v kategorii Sluchové postižení (SP) a z možného výběru uzpůsobení je nejčastěji volen tlumočnický Českého znakového jazyka.

Co se týče aktivity studentů při získávání posudku k uzpůsobení podmínek pro konání maturitní zkoušky, je ve většině případů veliká. Podle speciální pedagožky tento zájem pramení především ze strachu z ústní i písemné části zkoušky těchto studentů. Jejich obavy navíc ještě vzrostly po neúspěšné maturitní generálce konané na podzim loňského roku (2010). Největší problémy zde byly s porozuměním textu, který nebyl dostatečně upravený.

Velice zajímavé pro mě bylo zjištění, že ani poradenská zařízení, ani střední školy do poslední chvíle nevěděly, zda celostátní maturita ve školním roce 2010/2011 opravdu bude. Konečné rozhodnutí se k SPC dostalo až v měsíci srpnu roku 2010, načež měli pedagogičtí pracovníci pouhé tři týdny na vyšetření všech 11 studentů a na následné vyplnění formuláře posudků. K časovému tlaku se navíc přidala dezinformace pracovníků, kteří sice měli k dispozici spoustu materiálů, ale některých informací se nemohli dopátrat ani na příslušných institucích. Koncepce nové maturity není podle speciální pedagožky vůbec vydařená a ani v nejmenším nebude sluchově postiženým studentům vyhovovat.

8. Námět k modifikaci výzkumného návrhu

Vzhledem k dosavadnímu průběhu výzkumného šetření a především s ohledem na malý počet studentů maturitních ročníků s přiznaným uzpůsobením podmínek je možné, že budou do zkoumaného souboru začleněni také studenti s tělesným typem postižení. Diplomová práce by pak komplexně zahrнула celý koncept celostátní maturitní zkoušky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. V tomto případě by byly vedle výše jmenovaných zařízení dále osloveny příslušná pracoviště, které se na konání maturity těchto žáků podílejí.

9. Seznam předpokládané literatury

- BARTOŇOVÁ, M.: *Kapitoly ze specifických poruch učení I: Vymezení současné problematiky*. Brno: MU, 2004, 128s. ISBN 80-210-3613-3.
- BARTOŇOVÁ, M.: *Kapitoly ze specifických poruch učení II: Reeducace specifických poruch učení*. Brno: MU, 2005, 152 s. ISBN 80-210-3822-5.
- BARTOŇOVÁ M., VÍTKOVÁ M.: *Strategie ve vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-158-4.
- BULOVÁ, A. Uvedení do surdopedie. In PIPEKOVÁ, J. et al. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998.
- CUTTER, D; KEMP, G.; SEGAL, J.: *Learning disabilities in children* [online]. last modified in November 2010 [cit. 29.5.2011]. Dostupné na: <http://www.helpguide.org/mental/learning_disabilities.htm>.
- DVOŘÁK, J. *Logopedický slovník*. Žďár nad Sázavou: Logopedické centrum, 2001, 223s., ISBN 80-902536-2-8.
- GAVORA, P.: *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido 2000, 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
- HENDL, J.: *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
- HORÁKOVÁ, R. Úvod do surdopedie. In Pipeková, J. (ed.) *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: MU, 2006, s. 127-143.
- HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu. 1. a 2. díl*. Praha: Septima, 1997, 1998.
- JANOTOVÁ, N., ŘEHÁKOVÁ, K. *Surdopedie. Komunikace sluchově postižených*. Praha: SPN, 1990.
- KLENKOVÁ, J.: *Kapitoly z logopedie I*. Brno: Paido, 2000, 94 s. ISBN 80-85931-88-5.
- KLENKOVÁ, J.: *Kapitoly z logopedie II. a III*. Brno: Paido, 1998, 101 s. ISBN 80-85931-62-1.
- KLENKOVÁ, J.: *Logopedie*. Praha: Grada, 2006, 228s. ISBN 80-247-1110-9.
- LECHTA, V. a kol.: *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Praha: Portál, 2003, 359 s. ISBN 80-7178-801-5.
- LECHTA, V. a kol.: *Terapie narušené komunikační schopnosti*. Praha: Portál, 2005, 386 s. ISBN 80-7178-961-5.
- LEJSKA, M. *Poruchy verbální komunikace a foniatry*. Brno: Paido, 2003.

- *Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů*. 10. revize (MKN-10). Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky, 1992.
- MORLET, T.: *Hearing impairment* [online]. reviewed in October 1999 [cit. 29.5.2011]. Dostupné na: <http://kidshealth.org/teen/diseases_conditions/sight/hearing_impairment.html#>.
- PERT, S.; STOW, C.: *Speech Disorders* [online]. Last revision in 2008 [cit. 29.5.2011]. Dostupné na: <<http://www.speechtherapy.co.uk/speechdisorders/speechdisorders.html>>.
- PIPEKOVÁ, J.: *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006, 404 s. ISBN 80-7315-120-0.
- POKORNÁ, V.: *Teorie a náprava vývojových poruch učení a chování*. Praha: Portál, 2001, 333 s. ISBN 80-7178-570-9.
- SOBOTKOVÁ, A. Edukace dětí a žáků se sluchovým postižením, In VÍTKOVÁ, M.: *Integrativní školní (speciální) pedagogika*. Brno, MSD, 2003.
- SOURALOVÁ, E. *Čtení neslyšících*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2002.
- ŠEDIVÁ, Z. *Psychologie sluchově postižených ve školní praxi*. Praha: Septima: 2006
- ŠEĐOVÁ, K., ŠVARŤÍČEK, R.: *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0,
- ŠKODOVÁ E., JEDLIČKA I. a kol.: *Klinická logopedie*. Praha: Portál, 2003, 612 s. ISBN 80-7178-546-6.
- VITÁSKOVÁ, K., PEUTELSCHMIEDOVÁ, A.: *Logopedie*. Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, 182s. ISBN 80-244-1088-5.
- Vyhláška MŠMT č. 72/2005 Sb. *o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních*.
- Vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb. *o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných* .
- Zákon č. 561/2004 Sb *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* .
- ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. Praha: Portál, 1998, 196 s. ISBN 80-7178-242-4.
- ZELINKOVÁ, O.: *Poruchy učení: dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dyspraxie, ADHD*. Praha: Portál, 2003, 263 s. ISBN 80-7178-800-7.

Váš výzkum se zdá být případovou studií (unikátního případu – prvního průběhu státní maturity v ČR), je-li tomu tak, uveďte to.